Rede Minister v.d.Klaauw voor WD-Partijraad op 27 januari 1979 te Zwolle.
Dames en Heren,
Toen ik enige tijd geleden met onze voorzitter de titel van mijn inleiding besprak en we besloten met de woorden: "Nederland - Europa - Wereld ", gaf mij dat een grote keuzemogelijkheid hoe het in te vullen. Immers,in hét mij toegemeten halve uur kan ik het' geheel van het buitenlandse beleid niet de revue laten passeren en zal ik mij tot enkele onderwerpen moeten beperken.Misschien zal dat de "dezer dagen " columnist in de NRC er weer toe brengen te stellen dat ik derhalve geen alomvattend beleid heb,maar dat is een risico dat men bij elke voordracht en elk interview van beperk- te omvang loopt.

Er heerst trouwens soms misverstand over het begrip beleid in de buitenlandse politiek.Er dient steeds een duidelijk onderscheid gemaakt te worden ussen het eigenlijke beleid en de uitvoering of bepaalde accenten die 'men daaraan wil geven. Het beleid dient zich te baseren op een aantal vaste grondslagen: de staatkundige structuur van het land,zijn geografische ligging, het karakter van de bevolking en de noodzaak de vrijheid en levenskansen van het volk in stand te houden. Als men dat naar Nederland toe vertaalt,dan betekent dit in de eerste plaats dat we moeten uitgaan van een democratische staatsvorm, van een beleid derhalve dat niet van boven af wordt opgelegd, maar moet rusten op een brede consensus van de bevolking. In de tweede plaats is een vast gegeven de ligging van ons land in de delta van grote europese rivieren die een onovertroffen transportfunetie vervullen met een uiterst ontwikkeld achterland; het belang van nauwe en goede betrekkingen met in het bijzonder de bonds- republiek vloeit hieruit voort. Het derde basisgegeven voor het buiten- lands beleid is het karakter van het nederlandse volk: enerzijds de handelsgeest die niet alleen de noodzaak van een open economie onder- streept, maar ook betekent dat in de meeste landen' der wereld, en zeker in die welke voor ons economisch van belang zijn , vrij aanzienlijke gemeenschappen van Nederlanders, leven en werken; anderzijds echter ook het niet kunnen dulden van onrecht en het willen opkomen voor de zwakken en verdrukten.
Onze inzet voor de ontwikkelingssamenwerking, ons opkomen voor mensen- rechten is hiervan een direct gevolg.

Tenslotte, maar de volgorde van de factoren die ik beleidsbepalend heb genoemd, geeft geen rangorde van belang aan: de noodzaak de vrijheid en levenskansen van ons volk te handhaven.
Dat houdt het defensie- en ontwapeningsbeleid in, het houdt ook in dat het buitenlands beleid sterk rekening dient te houden met algemene economische belangen. Voor Nederland betekent dit in de huidige omstandig- heden - en dan doel ik niet op korte tijdsperioden - zijn lidmaatschap van de Noord-atlantische alliantie en het belang van hechte en vertrouwensvolle betrekkingen met de Verenigde Staten, het betekent ook zijn actieve bijdrage aan besprekingen en onderhandelingen over ontwapening en wapen-beheersing. En wat de economische belangen betreft, het buitenlands beleid zal zich daarvoor inemoeten zetten,omdat anders het land de kracht zal verliezen om andere doelstellingen, die uit de verschillende beleids- factoren voortkomen, te verwezenlijken.
Naast deze vier algemene beleidsgrondslagen is er voor Nederland nog een bijzondere: het in de grondwet vastgelegde beginsel van de bevordering van de internationale rechtsorde. Het is een beleidsfactor van een ander karakter dan de vier eerdere die ik U noemde: een meer idealistische zou men op het eerste gezicht stellen. Maar is in feite een internationale
rechtsorde niet van wezenlijk belang om een wereld te bouwen waarin een ieder in veiligheid kan leven en de betrekkingen tussen staten en Volkeren op recht en niet op macht zijn gebaseerd? Het is meer dan de traditie van Grotius, van een Van Vollenhoven, van een Telders: het is het. wezenlijk doel waarnaar wij moeten streven. Het beteként voor het practische beleid een voortdurend steunen van de Verenigde Naties, hoe onvolkomen, hoe ondemocratisch, hoe selectief de leden-landen deze organisatie ook vaak maken. We dienen zeker niet kritiekloos op te treden; we dienen wel met volharding er een werkelijke Verenigde Naties van te maken. Onze bijdrage aan de vredesmacht in de Libanon dient ook in dit licht te worden gezién.
Vijf basisgegevens voor beleid.
Geen Nederlandse regering, van welke signatuur ook, zal zich hiervan straffeloos los kunnen maken. Zij kunnen soms wel met elkaar botsen en dan zal een afweging van prioriteiten moeten plaatsvinden. Nimmer zal .daarbij echter een factor geheel door een ander vervangen kunnen worden; steeds zal een evenwicht gezocht moeten worden. Wel kan de beleidsuitwerking in het ene tijdperk verschillen van de ander. Denkt U maar aan onze neutraliteits- of onafhankelijkheidspolitiek voor de oorlog en ons lidmaatschap

van de NAVO nu. In het huidig tijdsgewricht lijkt mij echter de uitwerking van het beleid bij de overgrote meerder- heid van het Nederlandse volk niet omstreden: de Europese integratie, de NAVO, het ontwikkelingsbeleid, het opkomen voor mensenrechten (U ziet het nu weer met de vluchtélingen uit Vietnam), de strijd tegen het gevaar van nieuw, economisch protectionisme: zij vinden alle een brede steun.
Bepaalde aspecten van het beleid kunnen wel omstreden zijn.
Daar ligt vaak het misverstand dat men denkt dat zich bij die aspecten de essentie van het beleid afspeelt of, juist omgekeerd, dat men zich af- vraagt of een bepaald aspect nu zo belangrijk is en werkelijk essentieel voor het beleid.
Met behoud van de algemene uitgangspunten van het beleid en de algemene vertaling daarvan in het huidige wereldbestel, zitten in de aspectverschui- kvingen de verschillen tussen opeenvolgende regeringen.
Als ik nu na een jaar ministerschap mij afvraag, wat is nu veranderd, dan is het dat het internationale vertrouwen in Nederland weer hersteld is.
Wij stellen ons tegenover onze partners in de EG, tegenover onze bondge- noten in de NAVO niet meer op als wantrouwige onderhandelaars, maar als partners en bondgenoten die in vaak moeilijke situaties mee proberen te zoeken naar oplossingen -waarmee wij allen kunnen leven. Dat betekent niet dat je je eigen belangen, je eigen ideeen voetstoots weggeeft; integendeel, juist doordat we nu in een andere sfeer, in een positiever sfeer werken, ontmoeten we meer begrip en wordt er meer naar ons geluisterd. Zo alleen kun je als Nederland een rol spelen; het steeds maar hameren op eigen gelijk en gedachten, wanneer je merkt dat anderen die niet delen, betekent het onvruchtbare isolement.
Doorbreking van het isolement betekende voor mij ook een hernieuwde nadruk leggen op de Europese samenwerking.
Het is alles goed en wel om in hoog aanzien te staan bij de derde wereld voor onze bijdrage aan de ontwikkelingssamenwerking - en ik kan U verzekeren dat dat nog steeds zo is, maar- als je er van overtuigd bent - en dat ben ik - dat het zowel politiek als economisch een levensbelang is om de kloof tussen de rijke en de arme landen te overbruggen, dan moet je daar-
voor medestrijders zoeken. Die vind je in de eerste plaats bij de Europese partners; met hen moet je tot een gemeenschappelijke houding komen, in een open gesprek, gerust het voortouw nemend, maar ook luisterend naar hun argumenten. Wanneer men dan tot

een gezamenlijk standpunt komt - en dat is natuurlijk een compromis kan je met dat compromis gezamenlijk meer uit- richten dan wanneer je alleen aan de kant, jé eigen gelijk blijft volhouden

De huidige onderhandelingen tussen de Europese Gemeenschap en de zogenaamde Lomé-landen (voornamelijk Afrikaansen landen, maar bijv. ook Suriname en Fidje) over een nieuw ontwikkelingsaccoord vinden in die postieve sfeer plaats.

Ik heb alle vertrouwen in een goede uitkomst; de onderhandelingen zijn zo hard als horen te zijn, maar na de laatste ministeriele bijeenkomst in december waren beide partijen tevreden over de vooruitgang en betuigde de voorzitter van de Lomé-groep, de minister-president van Fidji, zijn waar- dering voor wat juist Europa doet.

Dit geeft mij meer voldoening, omdat het van groter betekenis is, dan lof specifiek op één land gericht, waarvan we trouwens nog genoeg krijgen.

Nog een terzijde. Ontwikkelingssamenwerking is een integraal deel van het buitenlands beleid. Het is keer op keer door Nederlandse regeringen betoogd. De persoonlijke verhouding tussen de beide betrokken ministers is daarbij van het grootste belang. Na alle ellende onder het vorige kabinet kan ik U nu verzekeren dat de samenwerking nu optimaal is. Collega De Koning en ik hebben een gezamenlijk beleid opgebouwd in goede samenwerking en volstrekte gelijkwaardigheid.

Dames en heren, in Europa is natuurlijk wel meer aan de orde dan de ontwik- kelingssamenwerking. Ik hoef U maar te noemen: de monetaire samenwerking, Landbouw- en Visserijbeleid, de strijd tegen het protectionisme, de uitbreiding van de Gemeenschap met drie nieuwe leden: Griekenland, Portugal en Spanje. Moeilijke problemen, met op de achtergrond meestal het vraagstuk van de besluitvorming in de negen. Daar zijn we duidelijk in een crisis en daarover wil ik nu het een en ander opmerken.

Nederland heeft zich steeds ingezet voor de integrale uitvoering van de verdragen van Rome, waarop de Europese Gemeenschap berust. Dat betekent werkelijke europese integratie, een leidende positie van de Europese Commissie , besluitvorming in de raad, zo nodig, bij gekwalificeerde meerderheid. We hebben daarvoor goede redenen: niet alleen de ideele van één Europa, maar ook de practische dat de belangen van de kleinere mogend- heden tot hun recht komen. Er kan geen twijfel over bestaan dat een werkelijke integratie van Europa in de lijn ligt van het Nederlandse beleid op langere termijn. De huidige situatie wijst echter niet in deze richting.

Het gemeenschappelijk belang wordt regelmatig aan nationale belangen onder- geschikt gemaakt - ik denk bijvoorbeeld aan de problematiek van de zee- visserij, maar dat is niet het enige voorbeeld -; besluitvorming wordt søms ten onrechte geparalyseerd door het uitroepen van het "nationaal belang", wat meerderheidbesluiten verhindert en derhalve een Vetorecht betekent; de positie van de Europese Commissie is dikwijls meer een van uitvoerder, van secretaris, dan van leider en stimulator.
Daarbij komt de meer en meer geprofileerde positie van de Europese Raad, de bijeenkomst zonder ambtenaren van regeringsleiders en ministers van Buitenlandse Zaken.
Oorspronkelijk bedoeld als een min of meer filosofische bijeenkomst, waar men zonder agenda rustig over de grote problemen kon praten, is deze raad
uitgegroeid tot de instantie waar de belangrijkste beslissingen wor- den genomen. Ik hoef slechts te wijzen op de tot standkoming van het Europees Monetair Systeem.
En dan gaan we nog een stap verder: de besluitvorming in de Europese Raad is de laatste tijd voorgekookt in zeer beperkt overleg tussen enkele regeringsleiders, en dan nog die van de grote mogendheden. Natuurlijk dienen wij onverkort vast te houden aan het uitgangspunt dat de Europese Commissie in de eerste plaats geroepen is initiatieven te ontwikkelen. Maar we moeten rekening houden met de reele situatie waarvoor wij staan en daar tegenover moeten wij onze positie bepalen.
Laat ik vooropstellen dat regeringen van ledenlanden van de Europese Gemeenschap het volste recht hebben met elkaar in contact te treden en te overleggen. Voor Benelux - overleg hebben wij nog geen toestemming nodig van anderen. En zo kunnen ook de duitse Bondskanselier en de Franse President elkaar ontmoeten.
Als uit zulke ontmoetingen bepaalde conclusies voor de europese samen- werking worden getrokken, kan ook daartegen geen bezwaar bestaan.
Er is echter één voorwaarde: die conclusies dienen dan als voorstellen in het verdragsmatig overeengekomen kader van de gemeenschappen in te worden gebracht. Dan kan een ieder daarover meespreken, zijn oordeel geven en tot een gemeenschapsbesluit bijdragen. Dan is het overleg der groten een stimulans - en een belangrijke - en niet een dictaat.
Aan de basis van de idee van de europese eenheid stond de verzoening tussen Frankrijk en Duitsland. Ik kan me er slechts over verheugen dat de verhouding tussen beide landen en de leiders daarvan zo goed is. Het tegendeel zou paralyserend op de

europese samenwerking werken. Maar het gaat ook om onze belangen. We willen ten volle bij de besluitvorming betrokken zijn. Hoe bereiken we dat?
Laat ik voorop stellen dat ik niet van oordeel ben dat de rol van de Europese Raad tot een vrijblijvend praatje aan de haard van de europese regeringsleiders kan worden teruggedraaid. Ik denk ook niet dat het mogelijk zal zijn situaties uit te sluiten, waarin de voorbereiding van de Europese Raad niet, zoals in deze omstandigheden eigenlijk nodig zou zijn , in de normale raden van de gemeenschap zal plaats- vinden. De normale raden kunnenj/akraden van Ministers van Landbouw, Financien, enz. zijn van de ministers van Buitenlandse Zaken. Vaak zal deze voorbereiding daar wel geschieden, maar met name de ervaringen van het laatste jaar hebben met belangrijke initiatieven en besluitvorming in de Europese Raad.
Nu kun je natuurlijk zeggen: dat is fout en de verzenen tegen de prikkels slaan. Dat is een zeer principiele houding. Maar non - productief. Het is mijn beleid niet. Waar je in die omstandigheden naar moet streven, is om de zaak weer terug te brengen in het in het verdrag voor- ziene gemeenschapsoverleg. Terug derhalve naar de legitimiteit; de legitimiteit van de verdragen die ook de waarborg is voor de beharti- ging van onze eigen belangen.
Om zo'n proces in gang te zetten, moet je medestanders hebben. Je kunt ervan uitgaan, dat je voor een Europese Raad waar een initiatief wordt ontplooid, je via je diplomatieke bronnen wel het een en ander verneemt. Het samenbrengen van die informatie en op grond daarvan een

eerste standpuntbepaling vaststellen, is de eerste taak. Daartoe hebben wij het afgelopen jaaranitiatieven ontwikkeld: we hebben nu Benelux- overleg, maar ook met Denen en leren voor de europese raden. De opstand der dwergen noemde een duitse krant het voor de Europese Raad in Bremen, en de oppositie hier nam het spottend over. Maar het resultaat is geweest dat wij voor de laatste Europese Raad geinformeerd werden over de voorstellen over europese monetaire samenwerking van de duitse bonds- kanselier en de franse president.Ik zeg niet dat het een ideale situatie is, maar wel dat wij een situatie hebben geschapen, waarin wij ten volle tijdens de raad kunnen meespreken, en wat van even groot, zo niet groter belang is, er daardoor in slagen de bespreking van de vraagstukken weer na een europese raad in het gemeenschapskader terug te brengen.

De minister - President en ik hebben daarin een centrale rol gespeeld en zullen dat blijven doen.Voor het slagen ervan is echter een ander aspect eveneens van groot belang: het onderhouden van goede en harte- lijke betrekkingen met de grote europese mogendheden, en wel in de eerste plaats met de Bondsrepubliek. Dat was in den beginne geen eenvoudige zaak: de Urenco - affaire legde natuurlijk een druk op de verhoudingen.
Mede dankzij het begrip van de duitse liberale leider en mijn collega van Buitenlandse Zaken Hans Dietrich Genscher, ben ik erin geslaagd dat wantrouwen te overwinnen.
De betrekkingen met de Bondsrepubliek zijn thans weer uitstekend; de hartelijkheid van de ontmoeting in Kleef tussen Schmidt, Genscher, van Agt en mijzelf was er een duidelijk bewijs van. Onze gezamelijke economische en veiligheidsbelangen verdienen ook niet anders. Laten we niet vergeten dat Nederland en Duitsland elkaars belangrijkste handelspartners zijn; Teveel heerst nog de neiging het belang van Nederland te onderschatten.
Maar er is meer! Het is mijn ervaring dat de Bondsrepubliek en Nederland inzake de europese Problemen veelal op één lijn zitten. Daarom hecht ik groot belang aan zeer intensieve en regelmatige contacten met de regering in Bonn, waartoe ik de bereidheid daar ook heb ontdekt. Ook op die manier schep je de mogelijkheden direct en tijdig bij de besluitvorming over Europa betrokken te worden. Dat wil niet zeggen dat de andere grote Europese landen niet van belang voor ons zijn. Met name zullen wij erop moeten toezien dat het Verenigd Konink- rijk niet wegdrijft van Europa, dat de deur openblijft als het niet zo snel als anderen de europese ontwikkeling kan volgen. Met Frankrijk hebben wij zekere Problemen ; ik denk aan de zoutlozing in de Rijn, maar ik ben er zeker van dat beide regeringen de verhoudingen sterk en goed willen houden. Het recente bezoek van mijn collega François Poncet was daarvan een zeer duidelijke herbevestiging.
Dames en heren. Een werkelijk Europa kan slechts een democratisch Europa zijn. De directe verkiezingen voor het Europees Parlement die dit jaar voor het eerst zullen plaatsvinden, zijn daarom een mijlpaal in de Europese ontwikkeling. Wij liberalen zijn niet alleen als eersten met een Europees programma gekomen; we zijn ook met het meest positieve gekomen. Europa is een avontuur; liberalen durven het avontuur van de toekomst aan.
De wereld was het laatste deel van de titel van mijn inleiding. Ik heb de onderwerpen voor het grijpen. Ik zou uitvoerig kunnen spreken over het Midden-Oosten, waar met

behoud en versterking van onze vriendschapsbanden met Israël mijn beleid erop gericht is de eeuwenoude traditioneel goede betrekkingen met de Arabische staten aan te halen en de verdiepen. Mijn bezoeken aan Syrië en Jordanië zullen door die aan andere Arabische staten gevolgd worden. Eind februari zal ik op uitnodiging van Dayan Israël bezoeken. Nederland is thans, zoals U weet, ook uitgenodigd deel te nemen aan de vredesmacht van de V.N. in Libanon; de regering heeft daar
positief op gereageerd, ook om daarmee aan te tonen dat zijn, waar mogelijk, haar bijdrage wil leveren aan rust en uiteindelijke vrede in dat zo lang geteisterde deel van de wereld. Het is mij bekend dat van alle zijden deze Nederlandse rol - en het blijft natuurlijk een bescheidene, maar met onze beste krachten - wordt gewaardeerd.
Als ik echter tot slot met U nog één regio wil bespreken, dan is het het Verre Oosten. En dat niet alleen omdat ik zojuist weer verse indrukken heb opgedaan, maar ook omdat ik ervan overtuigd ben dat in dat gebied grote mogelijkheden voor Nederlandse activiteit liggen. Wij kennen het gebied door de eeuwen heen: Indonesie natuurlijk, maar ook bijvoorbeeld Japan, waartoe Nederland als enig westers land tot het midden van de vorige eeuw toegang had.
Het Verre Oosten - we spreken er zo gemakkelijk over als een begrip, maar het is een gebied dat zieh uitstrekt van de poolcircel tot de evenaar, met landen van zeer verschillende politieke en economische structuur en zeer verschillende staten van ontwikkeling. Een zaak hebben wij gemeen: het verlangen naar hechtere banden met West-Europa Zowel het Verre Oosten als Europa hebben, heo begrijpelijk ook, de afgelopen decennia de blik vooral op de Verenigde Staten gericht.
Die band met de Verenigde Staten, ik heb het al eerder gezegd, is essentieel voor ons, en ook in het Verre Oosten hécht men groot belang met goede betrekkingen met dat land.
Wat men nu echter in het Verre Oosten wil, is als het ware de drie- hoek Verenigde Staten - Europa - Verre Oosten sluiten door meer en direct contact met ons en daardoor de eenzijdigheid in de orientatie doorbreken. Wij moeten daarop met volle kracht inspelen; Ik acht het een uiterst belangrijk nieuw aspect van het europese en neder-landse beleid.
Japan is in het Verre Oosten het economische zwaargewicht, de europese handelsbalans in het algemeen en de nederlandse in het bijzonder zijn zwaar negatief. We zullen ons moeten inspannen daar wat aan te doen, zowel vanuit de gemeenschap

als nationaal - en collega Beyen en ik hebbenaaartoe bij ons bezoek een aanzet pogen te geven - maar het zal nier eenvoudig zijn en niet op korte termijn tot resultaten leiden. Hetzelfde geldt overigens voor het economisch snel opkomende Zuid-Korea.
Wat met betrekking tot Japan wel van belang is, is dat de Japanners Beducht zijn voor een overheersende economische rol in het Verre Oosten, met het gevaar van een feile nationalistische reactie daarop. Daarom verwelkomen zij de vergroting van de europese handelsbetrek- kingenmet de Aziatische staten. Hier liggen naar mijn mening onze kansen, juist ook omdat die andere Aziatische landen naar ons uitzien
Ik acht het daarom van zo groot belang dat wij het afgelopen jaar voor het eerst een gemeenschappelijke vergadering hebben gehad van de ministers van Buitenlandse Zaken van de EG en de Aseanlanden, d.w.z. Indonesie, Singapore, Maleisie, Thailand, en de Philippijnen. Daarnaast is mij uit herhaalde gesprekken met mijn collegae uit die landen gebleken, hoe zij de versterking van de diplomatieke en handelsbetrekkingen met ons land op prijs stellen. Wij hebben daar nog steeds een goede naam.
(Passage China per improvisatie)
Dames en heren, ik heb na mijn algemene beschouwing over de grondslagen van het Nederlands beleid slechts een enkel aspect en dan nog slechts in het kort belicht over hoe ik meen dat dit beleid dient te worden uitgevoerd.